

23 DE MARÇ DEL 1937

EL PRIMER BOMBARDEIG A CASTELLÓ

Un 23 de març, un dia com hui, Castelló va patir el primer bombardeig de la seua història. Era l'any 1937, ara en fa 79 anys. En aquells moments Castelló, com la resta de l'estat, estava en guerra des de la sublevació militar del 18 de juliol del 1936, la seua posició davant el conflicte bèl·lic era la d'una ciutat de rereguarda, ja que el front del combat era a Terol.

Al voltant de les 8 de la vesprada del dia 23 de març del 1937 l'alarma dels bombers va començar a sonar; la ciutat era bombardejada des de la mar pel creuer Balears de la base militar a Mallorca. Era un atac de la marina feixista. Al principi la població va sentir un gran estrèpit sense saber ben bé d'on provenia perquè la va agafar desprevinguda sense un lloc on protegir-se. Davant aquesta situació cadascú va reaccionar com va poder i una gran majoria de la gent va eixir al carrer per a veure el que estava passant i moltes persones van decidir fugir cap al camp. De seguida es van adonar que allò era un atac bèl·lic. Aquesta fugida al carrer per part d'una part de la població va provocar la mort de diverses persones per la metralla dels obusos. En alguns dels casos ni tan sols van poder fugir perquè van morir a la mateixa porta de casa.

Els projectils van caure a diferents carrers arreu de tota la ciutat, les autoritats judicials en acabar el bombardeig van fer una inspecció ocular pel conjunt de carrers afectats: l'avinguda Pérez Galdós, al camí vell del cementeri, al parc Ribalta, al passeig de Morella, al carrer Teodoro Llorente a la partida Estepar, a la quadra de Gimeno, a la plaça de Fermin i Galan, a la plaça del Real, al carrer Pintor Montoliu, al carrer Sant Fèlix, Sant Roc al carrer Catalunya, a la Ronda Magdalena, a la Ronda Millars, al carrer Germans Vilafaña... La població en un dia feiner encara que en guerra, com a ciutat de rereguarda, mantenia un nivell d'activitat dins de la normalitat possible, aleshores l'atac els va agafar en les cases, al carrer, al treball, xiquets jugant... Els va sorprendre de cop i volta en la quotidianitat de les seues vides. Els morts i ferits ho van ser en les zones i carrers on van caure els obusos, de vegades al carrer de vegades en eixir de sa casa, en altres casos dins mateix de les vivendes, als edificis públics, als carrers i les places.

Després d'una alarma dels bombers de quatre hores el bombardeig va finalitzar a les 12 de la nit. En aquells moments davant la presència imminent de víctimes mortals, de ferits, d'edificis derrocats o afectats es van mobilitzar els recursos humans per atendre a la població: l'alçada de cadàvers, l'atenció dels ferits a l'Hospital Provincial i a les clíniques de Batalla i Palomo. L'elaboració dels informes mèdics de l'Hospital Provincial, amb la consignació de les dades personals dels pacients així com les lesions patides, el diagnòstic i el pronòstic, una relació de tots els ferits als diferents hospitals, les lesions que van provocar la mort i després el lloc dels enterraments al cementeri municipal.

També es van prendre declaracions a les persones ferides i es van continuar prenent durant els mesos d'abril, maig i juny, així com declaracions dels afectats pels danys materials. En aquells primers moments es van comptabilitzar 7 víctimes mortals i 23 ferits. L'endemà les víctimes mortals ja n'eren 13.

El 25 De març des dels diferents pobles de la província van arribar telegrams de condolença, dirigits al governador civil, expressant una enèrgica protesta per la criminal agressió del vaixell feixista a la ciutat amb tantes víctimes innocents. Durant el mes successius es produiran més morts d'entre la població ferida i a la fi el nombre total de víctimes mortals documentades per les autoritats competents va ser de 19.

Aquest primer bombardeig de la marina feixista sobre la ciutat de Castelló va produir en la població el terror i a partir d'ell una inseguretat, també la desmoralització i immediatament la urgent necessitat de protegir-se. Era el primer bombardeig naval de la història de Castelló i inesperat per als ciutadans castellonencs; després es va convertir en un fet difícil d'oblidar per les conseqüències de mort i destrucció que va tenir.

També va ser l'inici d'un canvi d'escenari de guerra en la vida de la ciutat, ja que la destrucció i la mort es farà present a partir d'aquests moments. Una vegada es van refer de l'angoixa produïda per la forta impressió, es va procedir a dictar normes per la protecció ciutadana. El Consell Municipal instal·larà un lloc de vigilància a la torre del campanar. En la terrassa del fadrí es va construir una caseta de fusta amb un equip de guàrdia permanent de carabiners per a vigilar l'espai aeri i donar l'alarma de les sirenes per avisar la població del perill imminent. Les autoritats locals van començar a construir refugis públics i també se'n van fer per iniciatives de particulars.

La ciutat de Castelló a partir d'aquest moment va sofrir nombrosos bombardejos de l'aviació italiana establerta a la base de Mallorca i posteriorment de la Legió Còndor alemanya. Un total de 44 fins al 1 de gener del 1939. Durant els mesos d'abril i de maig del 1938 els bombardejos de la Legió Còndor van ser els més devastadors, ja que van provocar un gran nombre de víctimes mortals i van afectar pràcticament tota la ciutat. Seran dos anys de bombardejos amb un total aproximat de 150 víctimes mortals entre elles 24 joves i xiquets, milers de persones evacuades, 629 cases destruïdes i 605 danyades.

Els bombardejos durant la guerra civil van anar més enllà d'objectius estratègics o militars, ja que les bombes van afectar de forma indiscriminada i directa a la població civil. L'aviació italiana i la Legió Còndor, totes dues provinents d'uns països amb el que l'estat espanyol no estava amb guerra ja que el conflicte era civil, van bombardejar a la població civil i com s'ha demostrat van servir-se de la guerra a Espanya com un banc de proves per a la posterior guerra mundial. De fet l'any 2012 l'Audiència Provincial de Barcelona va admetre un recurs de l'associació Altra Itàlia obrint un front judicial per crims de guerra. Aquest recurs ha obligat a investigar els bombardejos de pilots italians amb acusacions particulars als pilots de l'aviació legionària que van bombardejar Barcelona entre el 1937 i el 1939 amb una estimació de 5000 víctimes civils

Durant els 40 anys de Dictadura totes les víctimes dels bombardejos durant la guerra civil van estar silenciades, era un tema tabú. Després de la Dictadura el silenci va continuar amb tota normalitat a l'imaginari col·lectiu, la mort de totes aquestes persones era només una mort de guerra com si les guerres de per se justificaren la mort. Malgrat això els països sí que fan els seus records i els seus homenatges pòstums a les víctimes de les guerres, i els fan perquè els consideren i reconeixen com a víctimes. Aquesta concepció de víctima relativament recent ha tingut durant els últims anys un ús sovint amb certa empremta política. Més enllà i per damunt d'aquestes manifestacions d'enaltiment, totes les víctimes són dignes de rebre la mateixa consideració. Les persones que van morir a conseqüència dels bombardejos durant la guerra civil a Castelló i altres indrets van ser unes víctimes oblidades injustament, no hi ha hagut mai cap reconeixement oficial, ni cap record ni homenatge cap a unes víctimes innocents, homes, dones, joves, xiquets, una desmemòria absoluta. Per contra a la ciutat de Mallorca encara es troba erigit un monument al creuer Balears, un símbol d'enaltiment a l'agressió en contraposició a l'oblit de les víctimes. És per això que hui 23 de març del 2016 amb aquestes paraules volem fer-li'ls un homenatge mitjançant aquest record i invitant a

les autoritats, i institucions públiques a prendre consciència d'aquest silenci injust i immerescut, a prendre iniciatives per a honrar i dignificar la seua memòria.

Maribel Peris Muiños.

Grup per la Recerca de la Memòria Històrica de Castelló